

УПОВНОВАЖЕНИЙ Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua тел. (044) 298-70-33

Міністерство юстиції України

ПОДАННЯ

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

*(згідно з частиною третьою статті 15 Закону України
«Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»)*

Згідно зі статтею 101 Конституції України та Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Відповідно до статті 19¹ Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» на Уповноваженого покладаються функції національного превентивного механізму відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

У рамках реалізації зазначених вище норм законодавства проведено моніторинг стану додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина у сфері реалізації функцій національного превентивного механізму, за результатами якого встановлено таке.

Згідно зі змістом статті 21 Конституції України усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

У статті 22 Основного Закону України передбачено, що права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Реалізація певних прав людини і громадянина, передбачених Конституцією України та іншими законами, можлива за наявності відповідного правового зв'язку між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках (громадянство України), та підтверджується

відповідним документом, який посвідчує особу та підтверджує громадянство України.

Згідно зі статтею 21 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» документом, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, є паспорт громадянина України.

Відтак для належної реалізації усіх гарантованих Конституцією України прав і свобод особі необхідно мати паспорт громадянина України.

Водночас у межах здійснення парламентського контролю встановлено, що згідно з даними Департаменту з питань виконання кримінальних покарань станом на 31.03.2023 загальна кількість засуджених та осіб, узятих під варту, становить 42957. З них 3118 осіб не мають паспорта громадянина України (втратили, не отримували з інших причин), 9 особам територіальними підрозділами Управління Державної міграційної служби України відмовлено в оформленні паспорта громадянина України, у 1357 осіб відсутні необхідні документи для оформлення паспорта громадянина України, 989 осіб не мають фінансової спроможності для сплати державного мита та адміністративного збору за оформлення паспорта громадянина України, у 15667 осіб відсутній оригінал паспорта громадянина України в особовій справі (з них у 10933 осіб в особовій справі наявна його копія).

Відсутність у засудженого, а в подальшому – у звільненої особи, паспорта громадянина України призводить до виникнення ряду проблем, які перешкоджають як успішній ресоціалізації, так і вирішенню інших питань в процесі відбування покарання. Без паспорта особа не може бути працевлаштована на роботу під час відбування покарання і, таким чином, отримувати грошову винагороду.

Так, відповідно до змісту статті 24 Кодексу законів про працю України при укладенні трудового договору громадянин зобов'язаний подати паспорт або інший документ, що посвідчує особу.

Без паспорта засуджені та звільнені не мають доступу до необхідних соціальних, медичних та інших послуг, а також не можуть бути поміщені до закладів соціальної реабілітації та центрів соціальної адаптації. Неможливо стати на облік як особа, яка шукає роботу, брати участь в оплачуваних громадських роботах, скористатися соціальними виплатами та підтримкою держави.

Документ, який посвідчує особу та громадянство, – паспорт громадянина України – необхідний під час регулювання сімейних відносин. Так, у частині четвертій статті 9 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» передбачено, що для державної реєстрації актів цивільного стану подається паспорт громадянина України або паспортний документ іноземця заявника та документи, які підтверджують факти, що підлягають державній реєстрації. Відтак без паспорта неможливо укласти

шлюб, зареєструвати народження дитини, розірвати шлюб, отримати свідоцтво про смерть.

Нотаріусу надається паспорт під час посвідчення будь-яких правочинів: при оформленні заповіту, договору дарування, договору довічного утримання, договору купівлі-продажу тощо, а також при вчиненні інших нотаріальних дій, зокрема, видачі: свідоцтва про право на спадщину, свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя, свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), дублікатів нотаріальних документів, що зберігаються у справах нотаріуса.

Для здійснення банківського обслуговування необхідно пред'являти паспорт або ж інший документ, що посвідчує особу, та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладення правочинів.

В умовах пандемії засуджені і звільнені не можуть отримати сертифікат про вакцинацію, оскільки без паспорта дані не вносяться до відповідної системи, що також стає додатковою перепорою у реалізації прав людини і громадянина.

Отже, засуджені і звільнені, що не мають паспорта, позбавлені не тільки соціальних й медичних гарантій, а й штучно обмежуються в реалізації власних прав.

Відповідно до частин першої, другої статті 7 Кримінально-виконавчого кодексу України держава поважає і охороняє права, свободи і законні інтереси засуджених, забезпечує необхідні умови для їх виправлення і ресоціалізації, соціальну і правову захищеність та їх особисту безпеку. Засуджені користуються всіма правами людини та громадянина, передбаченими Конституцією України, за винятком обмежень, визначених цим Кодексом, законами України і встановлених вироком суду.

У частині четвертій статті 153 Кримінально-виконавчого кодексу України чітко встановлено, що паспорт особі, яка звільняється від відбування покарання у виді арешту, обмеження або позбавлення волі, видається при звільненні. При відсутності паспорта в особовій справі засудженого адміністрація установи виконання покарань завчасно вживає заходів щодо його одержання.

У ході відвідувань місць несвободи виявлено системне порушення вимог вказаної вище норми адміністраціями установ щодо видачі паспортів громадянина України.

Це є прямим порушенням вимог чинного законодавства України та створює об'єктивні передумови неможливості реалізації засудженими і звільненими особами прав, гарантованих Конституцією України й іншими законами, а також неможливості отримання відповідних необхідних послуг.

Крім того, у статті 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» закріплено, що посадові та службові особи органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів зобов'язані вимагати

від засуджених і осіб, узятих під варту, інших осіб виконання ними обов'язків, установлених законом.

У Положенні про паспорт громадянина України, затвердженому постановою Верховної Ради України від 26.06.1992 № 2503-XII, передбачено, що громадянин повинен надійно зберігати паспорт. Про втрату паспорта громадянин зобов'язаний терміново повідомити центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері громадянства, який видає тимчасове посвідчення, що підтверджує його особу.

Водночас адміністраціями установ виконання покарань не вживаються заходи з метою виконання засудженими своїх обов'язків, встановлених у Положенні про паспорт громадянина України.

Таким чином, виявлені порушення безпосередньо впливають на додержання прав і свобод людини і громадянина, закріплених в Конституції і законах України, створюють правові та організаційні умови неналежного поведіння, обмеження прав і свобод засуджених і звільнених осіб.

На підставі викладеного, з метою усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина і недопущення їх у подальшому, керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 16, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

ВИМАГАЮ:

1. Розглянути подання та вжити заходів, спрямованих на усунення виявлених порушень, зокрема забезпечити реалізацію адміністраціями установ виконання покарань своїх обов'язків щодо одержання паспортів засудженими.

2. У спосіб, передбачений чинним законодавством, вжити заходів щодо притягнення винних осіб до відповідальності.

3. Про результати розгляду подання у місячний строк повідомити Уповноваженого, додавши на підтвердження відповідну інформацію та копії документів.

Звертаю увагу, що відповідно до статті 188⁴⁰ Кодексу України про адміністративні правопорушення невиконання законних вимог Уповноваженого тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

Уповноважений

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

Федусик Ю. 050 967 95 51

